

ATSAKOMYBĖ

Atsakomybė – būtinybė, pareiga atsakyti už elgesį, veiką.

Nuo atsakomybės gali būti atleidžiama, esant ypatingoms aplinkybėms (pvz., pasikeitus visuomenės normos, joms netekus socialinio reikšmingumo, pvz., spekuliacijos posovietinėse valstybėse kaip nusikaltimas kurį laiką formaliai nebuvo panaikintas, tačiau už jį nebuvo baudžiama).

Teisinė atsakomybė gali būti suprantama ir kaip (teisinis) įsipareigojimas teisės subjektams garantuoti naudojimąsi savo teisėmis, atitinkamų pareigų vykdymu nurodant, kad tokių pareigų nevykdymas virs atitinkamų teisių praradimu. Taip pat atsakomybė gali būti suprantama kaip pasirengimas atsakyti už savo poelgius, pareigos valstybei ir visuomenei suvokimas, asmenybės santykis su visuomenės jai keliamais dorovės reikalavimais. Kilus atsakomybei, gali būti taikoma (teigiama arba neigiama) sankcija.

LR KONSTITUCIJOS 7 STRAIPSNIS: Įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės.

Žmonės gyvena ne tik pagal moralės nustatytas normas, bet susikūrus valstybei buvo pradėta nuo Antikos laikų taikyti egzistuojantiems visuomeniniams santykiams nustatytas taisyklės. Tai teisės normos. Paprastai pasakius – tai yra rėmai elgesiui, kad vieno žmogaus ketinimai ir veiksmai neužgožtų kito žmogaus laisvių ir teisių. Jau Renesanso laikais iškilo humanizmo idėjos. Tai yra visi žmonės lygūs prieš įstatymą, žmogus turi teises ir laisves, kurios gali disponuoti, kai vykdo savo pareigas. Lietuvoje žmogaus orumą, visuomenės darną gina įstatymas. LR Konstitucijoje 20 ir 21 str. sako, kad žmogaus laisvė ir asmuo neliečiami: „Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes.“ Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus juos laisvai reikšti – vadinasi, mes privalome gerbti ir suprasti kitus bei leisti jiems išsakyti savo mintis ir taip pat būsime išklaudyti. LR Konstitucijos 109 straipsnis sako: „Teisingumą vykdo tik teismai.“

Jei LR pilietis nesilaiko numatytų teisės aktų ir priimtų moralės normų gali pagal pareiškimą ar faktą taikyti pareigūnas Lietuvoje galiojančius įstatymus, kad sudrausmintų tvarką pažeidusį asmenį, jam užkirsti galimybę panašias ir analogiškas veikas bei nubausti už jau padarytą veiką. Jei buvo pažeista viešoji tvarka yra taikomos nuobaudos numatytos LR Administracinių teisės pažeidimų kodekse. Viešoji vieta yra visiems piliečiams prieinamos vietovės – t. y. parkas, parduotuvė, įstaigos. Viešoji tvarka – tai elgesio taisyklės viešose vietose. Jei grubiai buvo pažeista viešoji tvarka, žmogaus orumas, taikoma baudžiamoji atsakomybė. LR Baudžiamasis kodeksas numato atsakomybę už veikas padarytas ir gyviems ir mirusiems asmenims bei gyvūnams. Veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusizengimus. Svarbu, ar tai padaryta tyčia, ar iš neatsargumo. Sunkina veiką ir sankciją veika, padaryta prieš bejėgį asmenį, nėščią moterį, mažametį, kai tai daroma iš chuliganiškų paskatų ir savanaudiškumo.

CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ

Pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą atsakomybė yra turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius ar sumokėti baudą, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius ar sumokėti baudą.

Atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą. Naminių gyvūnų arba asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą privalo atlyginti jų savininkas (valdytojas). Asmuo atsako ir už iš jo pabėgusių gyvūnų padarytą žalą. Laukinių žvėrių padaryta žala atlyginama įstatymų nustatyta tvarka.

ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ

Pagal Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksą administracinė atsakomybė traukiami asmenys, kuriems iki administracinio teisės pažeidimo padarymo sukako šešiolika metų. Lietuvos Respublikoje esantys užsieniečiai, padarę administracinės teisės pažeidimą, atsako pagal šį kodeksą, jeigu ko kito nenumato kiti įstatymai ir Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys.

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ

Asmuo atsako pagal LR Baudžiamąjį kodeksą tik tuo atveju, jeigu jo padaryta veika buvo uždrausta baudžiamojo įstatymo, galiojusio nusikalstamos veikos padarymo metu. Įstatymo nežinojimas nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžia. Asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Bausmės, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės bei priverčiamosios medicinos priemonės skiriamos tik pagal įstatymą. Niekas negali būti baudžiamas už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą.

Asmuo, kuris nusikalstamą veiką padarė apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžiamas. Asmuo, kuris baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą padarė būdamas prieš jo valią nugirdytas ar apsvaigintas ir dėl to ne visiškai sugebėdamas suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio arba valdyti savo veiksmų, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės.

TĖVŲ ATSAKOMYBĖ – „VALDŽIA“

Pagal LR Civilinį kodeksą Tėvų valdžia yra:

- ✓ Vaikai iki pilnametystės ar emancipacijos yra tėvų prižiūrimi.
- ✓ Tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje.

Tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios. Tėvai turi lygias teises ir lygias pareigas savo vaikams, nesvarbu, ar vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems tėvams, jiems santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium. Tėvo ar motinos atsisakymas nuo teisių ir pareigų savo nepilnamečiams vaikams negalioja. Už vaiko auklėjimą ir priežiūrą tėvai atsako bendrai ir vienodai. Tėvų valdžia negali būti naudojama priešingai vaiko interesams. Tėvų valdžios nepanaudojimą taikoma teisinė atsakomybė, numatyta įstatymuose. Tėvai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus. Išlaikymo tvarka ir forma nustatoma bendru tėvų susitarimu. Išlaikymo dydis turi būti proporcingas nepilnamečių vaikų poreikiams bei jų tėvų turbinei padėčiai ir užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas. Materialinį išlaikymą savo nepilnamečiams vaikams privalo teikti abu tėvai proporcingai savo turbinei padėčiai. Atsakomybė už nepilnamečių iki keturiolikos metų padarytą žalą. Už nepilnamečio iki keturiolikos metų padarytą žalą atsako jo tėvai ar globėjai, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės. Jeigu nepilnametis iki keturiolikos metų padaro žalą tuo metu, kai jis yra mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas, už tą žalą atsako ši institucija, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jos kaltės.

Atsakomybė už nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų padarytą žalą. Nepilnametis nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų už savo padarytą žalą atsako bendrais pagrindais. Tais atvejais, kai nepilnametis nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų neturi turto ar uždarbio, kurio pakaktų jo padarytai žalai atlyginti, atitinkamą žalos dalį turi atlyginti jo tėvai ar rūpintojas, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės. Tokios pat teisinės pasekmės atsiranda, jeigu nepilnametis nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų žalos padarymo metu buvo mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas. Nurodytų asmenų pareiga atlyginti žalą pasibaigia, kai padaręs žalą asmuo sulaukia pilnametystės, taip pat kai jis prieš pilnametystę įgyja turtą arba uždarbį, kurio pakanka žalai atlyginti.

Pilnamečių vaikų pareiga išlaikyti savo tėvus. Pilnamečiai vaikai privalo išlaikyti savo nedarbingus ir paramos reikalingus tėvus ir jais rūpintis. Išlaikymas mokamas vaikų ir tėvų tarpusavio susitarimu arba pagal tėvų ieškinį teismo sprendimu priteisus išlaikymą iš vaikų. Išlaikymas mokamas (priteisiamas) nustatyta pinigų suma, mokama kas mėnesį. Išlaikymo dydį nustato teismas, atsižvelgdamas į vaikų ir tėvų šeimine bei turtinę padėtį, taip pat kitas bylai svarbias aplinkybes. Teismas, nustatydamas išlaikymo dydį, turi atsižvelgti į visų pilnamečiųių tėvo (motinos) vaikų pareigą išlaikyti tėvus, neatsižvelgiant į tai, ar ieškinys dėl išlaikymo priteisimo pareikštas visiems vaikams ar tik vienam iš jų.

DRAUSMINĖ ATSAKOMYBĖ

Darbo drausmės pažeidimo subjektas yra prasižengęs darbuotojas, kuris turi būti tokio amžiaus, koks yra būtinas priimant į darbą. Be to, pažeidimo padarymo metu jis turi suvokti savo veiksmus ir jų pasekmes. Tai yra pažeidimo padarymo metu jis turi būti veiksnus. Bet jeigu pažeidimą padarė neveiksnus darbuotojas, tai drausminė atsakomybė neatsiranda. Darbo drausmės pažeidimo objektas yra organizacijų vidaus darbo tvarka, kuri yra nustatyta darbo teisės normomis. Pažeisdamas šią tvarką darbuotojas pažeidžia ir darbo teisės normų reikalavimus. Darbo drausmės pažeidimas atsiranda esant neteisėtiems darbuotojų veiksams. Pvz., neteisėtas darbuotojų elgesys pasireiškia nevykdymu (arba netinkamu vykdymu) darbinių pareigų, numatytų norminiais aktais. Neteisėtais veiksmais (neveikimu) yra visada padaroma žala organizacijos kolektyvui bei visuomenei, o neigiamos pasekmės atsiranda atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį. Darbuotojo drausminė atsakomybė dažniausiai atsiranda dėl neatsargumo, bet dažnai atsiranda dėl tyčia padarytų pažeidimų. Pvz., pravaikštos.

Drausminė atsakomybė realizuojama pradėdant bylos parengimu. Byla parengiama išsiaiškinus pažeidimo priežastis bei aplinkybes, taip pat pareikalavus iš pažeidėjo pasiaiškinimo. Toliau yra parenkama nuobauda ir išleidžiamas įsakymas dėl jos paskyrimo. Pažeidėjas supažindinamas su šiuo įsakymu ir tada jam yra taikomos nustatytos nuobaudos, pvz., atleidimas iš darbo. Nuobaudas parenka administracija atsižvelgdama į pažeidimo sunkumą, į aplinkybes kuriomis jis buvo padarytas ir į tai, kaip darbuotojas dirbo anksčiau. Už kiekvieną drausmės pažeidimą taikoma tik viena drausminė nuobauda. Prieš skirdama nuobaudą administracija iš pažeidėjo turi pareikalauti pasiaiškinimo raštu.

Drausminė atsakomybė yra taikoma ir vidaus reikalų sistemos pareigūnams, padariusiems drausminius nusižengimus. Pareigūnams taikomos šios drausminės nuobaudos: 1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) pažeminimas pareigose; 5) vidaus tarnybos pareigūno laipsnio pažeminimas viena pakopa; 6) atleidimas iš tarnybos. Drausminių nuobaudų teikimus pareigūnams rengia tiesioginiai arba aukštesnieji vadovai. Teikimų nuobaudų skyrimo principus, būdus bei drausminių pražangų tyrimo tvarką, nuobaudų taikymo ir jų panaikinimo tvarką, taip pat vadovų teises šiais klausimais nustato Vidaus reikalų ministras. Taip pat vidaus

reikalų sistemoje yra garbės teismas, kuris nagrinėja pareigūnų nusižengimus tarnybinės etikos principams, garbei, orumui ar geram vardui.

Taigi drausminė atsakomybė yra taikoma asmeniui už įstaigos, įmonės ar kitokios organizacijos, kurioje jis dirba, taisyklių nesilaikymą. Kalbant apie vidaus reikalų sistemą, tai drausminė atsakomybė yra taikoma už Statuto reikalavimų nesilaikymą.

Parengė vyresnioji socialinė pedagogė Jolita Dvelienė
Nepilnamečių reikalų inspektorė Jolita Stadalninkaitė
Parengta pagal: LR BK LR ATPK LR DK LR CK